

SUÇUN ÖNLENMESİ VE MAĞDURUN KORUNMASI BAĞLAMINDA ULUSLARARASI CEZA HUKUKU VE CEZA MAHKEMESİNİN ETKİLERİ

Yrd. Doç. Dr. Naci DOĞAN*

ÖZ

Uluslararası alanda yaşanan savaşlar, katliamlar ve insanlık suçları neticesinde insanoğlu büyük acılar yaşamıştır. İşte bu acıları tekrar yaşamamak için yoğun uğraşlar sonunda 17 Temmuz 1998 tarihinde İtalya'nın başkenti Roma'da "Uluslararası Ceza Mahkemesi Kurulmasına Dair Birleşmiş Milletler Roma Diplomatik Konferansı" düzenlenmiş ve bu konferans sonucunda 120 ülkenin desteğiyle Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsü kabul edilmiştir. Statünün 126. maddesi gereği 60 devletin onaylamasıyla mahkeme faaliyete başlamıştır. Söz konusu statünün kabul edilmesiyle uluslararası alanda suçları ve suçluları yargılayabilmek için bir devletler-üstü yargı organının temeli atılmış oluyordu. Roma Statüsüne göre uluslararası arenada suçları önlemek, kamu düzenini sağlamak ve suç işleyenleri cezalandırmak için bir sözleşme bağlanmış ve bazı eksikliklerine rağmen bu alandaki büyük bir boşluk doldurulmaya çalışılmıştır.

Bu makalede Uluslararası Ceza Sözleşmesinin -Uluslararası Ceza Hukuku olarak da adlandırılır- ve Uluslararası Ceza Mahkemesinin suçu önlemedeki ve kamu düzenini sağlamadaki önemi ve etkileri irdelenip, tartışılacaktır.

JEL Sınıflaması: K 14, K 33

Anahtar Kelimeler: Suç, Kamu Düzeni, Uluslararası Ceza sözleşmesi (Hukuku), Uluslararası Ceza Mahkemesi, Roma Statüs

THE IMPORTANCE AND EFFECTS OF INTERNATIONAL CRIMINAL LAW AND CRIMINAL COURT ON PREVENTING THE CRIME AND PROVIDING PUBLIC ORDER

ABSTRACT

Men suffered from twars, massacres and crimes against humanity in the international area. So as not to suffer again, after the big struggles, United Nations Diplomatic Conference on establishment of International Criminal Court was held on 17 July 1998 and at the end , International Criminal Court Statute was ratified by the support of 120 states. The court came into force after the ratification of 60 states in accordance with the terms of article 126 in the statute. With the ratification of the statute , they laid the foundation of supra -national judicial branch which will judge the crime and criminals in the international area. According to Rome

* Muğla Üniversitesi, İİBF. Kamu Yönetimi Bölümü, Hukuk Bilimleri AD, dnaci@mu.edu.tr

Statute, a law was formed to prevent crimes, preserve public order and punish the criminals and although some deficiencies. a big gap in this area was tried to be filled.

In this article we will discuss the importance and effects of International Criminal Law and International Criminal Court in preventing crimes and providing public order

JEL Classification: K 14, K 33

Key Words: Crime, Public Order, International Criminal Law, International Criminal Court, Rome Statute

GİRİŞ

İnsanoğlu sosyal bir varlık olması sebebiyle sürekli iletişim halinde olmuş bunun sonucunda da bazı dönemlerde kendi benzerleriyle aralarında çeşitli nedenlerden kaynaklanan sorunlar yaşamıştır. Bu sorunların çözümü bazen barışçıl yöntemlerle olmuş; kimi zaman da barışçıl yöntemlerle çözülemediği için şiddete başvurulmuştur. İşte bu ikinci yolun denendiği yerlerde insanoğlu büyük dramalara tanıklık etmiştir. Burada şunu da belirtmeliyiz ki yaşanan bu dramaların başka sebepleri de bulunmaktadır. Özellikle devletlerin karşılıklı güç gösterileri, emperyalist emelleri, çıkar çatışmaları ve devletlerin kendi içlerinde yaşadıkları iktidar mücadeleleri bu sebeplerden sadece birkaçıdır.

20. yüzyıl insanlık açısından çok da parlak geçen bir yüzyıl olmamıştır. Bu yüzyılda uluslararası toplum büyük savaflara ve acılara tanık olmuştur. Bu savaşların en önemlileri 1914-1918 tarihleri arasındaki Birinci Dünya Savaşı ve 1939-1945 yılları arasında yaşanan İkinci Dünya Savaşıdır ki bu savaş, birçok ilklerin yaşandığı bir savaş olmuştur. İnsanlık için bir kâbus olan atom bombası ilk defa II. Dünya savaşında kullanılmış (Hiroşima, Nagazaki) ve Japonya'da binlerce masum insanın hayatını kaybetmesine neden olmuştur. ABD tarafından atılan bu atom bombasının izleri günümüzde bile hâlâ görülebilmektedir.

Nazi Almanya'sının Musevi topluluk üzerinde uyguladığı soykırım da yine bu dönemin önemli insanlık dışı olaylarından biridir. Bu savaşların yanında özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısında dünyanın değişik bölgelerinde yaşanan iç savaşlarda büyük insanlık suçları işlenmiş; bu savaşlarda milyonlarca insan ölmüş, işkence görmüş, tecavüze uğramış ve evlerinden olmuştur.

Yine hatırlanacak olursa, 20. yüzyılın son çeyreğinde biri, Avrupa'da diğeri de Afrika'da olmak üzere iki büyük insanlık dramı yaşanmıştır. Bunlardan ilki tam da Avrupa'nın göbeğinde Yugoslavya'da yaşanmıştır. 1991-1994 yılları arasındaki bu iç savaşta yaklaşık olarak iki yüz elli bin kişi ölmüş ve iki milyondan fazla kişi de ülkesini, evini terk etmek zorunda kalmıştır. Afrika'daki iç savaş ise 1994 yılında Ruanda'da yaşanmış ve burada da yaklaşık olarak beş yüz bin kişi hayatını kaybetmiştir. Bu rakamlara baktığımızda bunun insanlık için ne denli büyük bir kıyım ve yıkım olduğu şüphe götürmez bir gerçektir.

Yaşanan bu acı deneyimlerden sonra, işlenen suçların cezasız kalmaması ve bu tür insanlık suçlarının tekerrür etmemesi için uluslararası alanda bir yargı merciinin oluşturulması zarureti doğmuştur. Ancak ilk başlarda devletler, sahip oldukları hükümlerinden feragat etmek istememelerinden dolayı uluslararası alanda yargı yetkisine sahip bir organın olmasını kabul etmemişlerdir. Ayrıca devletler suç işleyen ya da suça karışan vatandaşlarını kendileri yargılamak istemiş, bunların uluslararası mahkemelerde veya başka bir devlette yargılanmasını kabul etmemişlerdir. Kendi ülkelerinde gerçekleştirdikleri yargılamalarda da

çok yavaş hareket etmişler ya da yargılama konusunda isteksiz davranmışlardır. Bundan dolayıdır ki, uluslararası hukuk zemininde bir suç ve ceza düzenlemesi (sözleşmesi) nin ve yargısının olması kaçınılmaz hale gelmiştir.

Bu alanda ilk önce *ad hoc* nitelikli mahkemeler kurulmuştur. Bu mahkemeler Nuremberg Uluslararası Askeri Mahkemesi, Tokyo Uzak Doğu Mahkemesi, Eski Yugoslavya için Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Ruanda Uluslararası Ceza mahkemesidir. Geçici ve özel nitelikli mahkemeler olmaları, yargılamada yanlı davrandıkları yönündeki iddialardan ve yer ve zaman bakımından sınırlı yetkilere sahip olmalarından dolayı değişik eleştirilere maruz kalmışlardır. Bu eleştirileri ortadan kaldırmak, yargılama yetkisini genişletmek ve uluslararası toplumun desteğini de alabilmek için kalıcı, tarafsız ve sürekli bir mahkeme kurulması gereği duyulmuş ve en sonunda Roma Statüsü kabul edilerek Uluslararası alanda ceza yargılaması yapabilecek bir kurumun temeli atılmıştır.

Bu çalışmada ilk önce uluslararası hukuk ve uluslararası ceza yargılamasında kullanılan bazı kavramlar tanımlandıktan sonra uluslararası ceza hukuku ve ceza mahkemesi ile ilgili bilgiler verilecektir. Daha sonra ise devletlerarası işbirliği ve Uluslararası ceza sözleşmesinin ve mahkemesinin suçu önlemede ve kamu düzenini sağlamadaki önem ve etkileri üzerinde durulacaktır.

I. KAVRAM VE TANIMLAR

A-Uluslararası Hukuk

Uluslararası hukuk kavramı için eskiden beri çok farklı terimler kullanıldığı görülmektedir. Önceleri uluslar hukuku anlamına gelen “Hukuku Milet” ve devletler hukuku anlamına gelen “Hukuk-u Düvel” terimleri kullanılmaktaydı. Günümüze kadar gelen terimler içinde ise Devletler Umumi Hukuku ya da Devletler Hukuku, Milletlerarası Hukuk veya Uluslararası Hukuk teriminin yaygın olarak kullanıldığı görülmektedir. Uluslararası hukuk deyimi ilk defa 1789 yılında “International Law” adı altında Jeremy BENTHAM tarafından önerilmiştir (Beyazıt, 2008:6). Uluslararası hukuk¹ uluslararası toplum üyeleri arasındaki ilişkileri düzenleyen hukuk kuralları bütünü olarak tanımlanabilir (Sur, 2008:1). Uluslararası hukukun tek bir tanımı olduğunu söylemek sanırız eksik olacaktır. Gündüz, uluslararası hukuku milletlerarası hukuk başlığı altında “devletleri ve diğer milletlerarası kişileri karşılıklı ilişkilerinde bağlayan ortak kurallar bütünü” olarak tanımlamıştır. Daha geniş bir tanımlama ise: “Uluslararası Hukuk; devletlere, uluslararası örgütlere, devlet niteliği kazanmamış örgütlenmiş topluluklara ve uluslararası toplumun bütününe genel çıkarlarını ya da paylaştığı değerleri ilgilendiren bireylere ilişkin kuralları kapsayan bir hukuk dalı olarak tanımlanmıştır (Pazarıcı, 2004:650-674 naklen Bedel,2009:7-8). Uluslararası hukuk kurallarının muhatapları, uluslararası hukuk kişiliğine haiz birimlerdir (Sur, 2008:1). Uluslararası hukuk kişiliğine haiz birimler de devletler ve uluslararası örgütlerdir. Burada devletler uluslararası hukukun aslı kişileri iken, uluslararası örgütler ise türemiş kişilerini oluşturur.

B-Ceza Hukuku

Kamu hukukunun alt dallarından biri olan ceza hukuku, suç ve cezaların düzenlendiği alandır (Doğan, 2009, s.100). Ceza hukuku, bir görünümüyle cezai yaptırımlar içeren bir hukuk dalı olarak kamu düzeniyle ilgili olup, kamusal yaptırım gücünün en somut biçimde ortaya konuşunu simgelemektedir (Tezcan, 2009:26). Bir başka tanıma göre ise ceza hukuku,

esasen haksızlık teşkil eden davranışlardan hangilerinin suç olarak nitelendirilmesi gerektiğini ve bu davranışlar karşılığında ne tür yaptırımlar uygulanacağını belirleyen bir hukuk disiplindir (Özgenç, 2007:35) Önder'e (1992:4) göre ceza hukuku" suç ve ceza ile ilgili bütün normları inceleyen bir hukuk dalı" olarak tanımlanabilir. Ceza Hukukunun amacı: Kişi hak ve özgürlüklerini, kamu düzen ve güvenliğini, hukuk devletini, kamu sağlığını ve çevreyi, toplum barışını korumak, suç işlenmesini önlemektir. Ceza Hukuku dalı kendi içinde, tüm suçlar açısından geçerli genel konu ve kuralları kapsayan Genel Ceza Hukuku ve suçları tek tek ele alıp özel olarak düzenleyen kuralların oluşturduğu Özel Ceza Hukuku olmak üzere iki ana bölüme ayrılır (Doğan, 2009:103).

C-Kamu Düzeni Ve Suç Kavramları

Suç kavramı, birçok disiplin tarafından incelenen bir konudur. Tabii burada her bilim dalı kendi karakterinden kaynaklanan etmenlerden dolayı suça farklı anlamlar yüklemişlerdir. Bir başka ifadeyle, suçun tanımı her bilim dalında farklı olarak algılanmıştır.

Suç kelimesi, günlük yaşantıda kınama duygusunun bir ifadesi olarak kullanılır (Önder, 1992:4). Oysa bu çalışmada değineceğimiz ceza hukukunda ise suçun teknik bir anlamı vardır. Bu anlamda suç, tipe uygun, hukuka aykırı, kusurlu harekettir. Suç, zamana ve yere göre değişebilen bir kavramdır (Önder, 1992:6). Suç, törelere, ahlak kurallarına aykırı davranış, yasalara aykırı davranış ve cürüm olarak da tanımlanabilir (TDK Güncel Sözlük). Hukuk sözlüğündeki anlamına göre ise suç, hukuk kurallarının yasakladığı veya yapılmamasına cezai yaptırım bağladığı bir eylemdir (Yılmaz:1985).

Kamu, bir ülkede yaşayan insanların tümüdür. Kamu düzeni ise, toplumun güvenlik ve sükûn içinde devletin ve devlet teşkilatının da her türlü tehlikeden uzak bulunması olarak tanımlayabiliriz (Meydan Laourose). Bir başka tanıma göre ise toplumun tümünü ilgilendiren düzene kamu düzeni adı verilmektedir (Eryılmaz, 2010:6). Kamu düzeni kavramının içeriği toplumların inanış ve ihtiyaçlara göre değişiklik göstermekle birlikte; günümüzde bu kavram daha çok sağlık, güvenlik ve sükûnet gibi değişik kavramlarla anılmaktadır (Özdemir, 2008:28). Kamu düzeni bir ülke için oldukça önemli bir olgudur. Çünkü kamu düzeninin sağlanamadığı toplumlarda belli bir düzenden, huzurdan söz etmek mümkün olmaz.

II. ULUSLARARASI CEZA HUKUKU

A-Genel Olarak

Uluslararası Ceza Hukukunun da uluslararası hukuk gibi üzerinde uzlaşılan tek bir tanımı yoktur. Üç yüz yıllık bir tarihi olmasına rağmen devletler, henüz Uluslararası Ceza Hukukunun kapsamlı bir tanımını yapamamışlardır (Beyazıt, 2008:6). Uluslararası Ceza Hukuku, hem uluslararası örf ve adet hukuku hem de uluslararası antlaşmalarla düzenlenen suç ve cezaları kapsayan uluslararası kamu hukukunun özel bir dalıdır (Beyazıt, 2008:6). Farklı bir şekilde tanımlayacak olursak Uluslararası Ceza Hukuku: Ceza kanunları uygulanırken devletlerarasında çıkan uyuşmazlıkları ve uluslararası bazı suçları tespit etme, önleme, ortadan kaldırma ve bu konuya ilişkin yetkileri belirleyen kurallardan meydana gelir (Ayдын, 2002:134).

Uluslararası ceza hukuku, ulusal üstü (*supra national*) bir hukuk disiplini olup andlaşmalar ve teamül kuralları ile düzenlenen, suç ve cezalandırmaları kapsayan Uluslararası Kamu Hukukunun bir alt dalını oluşturmaktadır (Çınar, 2004:34). Milletlerarası Ceza Hukuku, bir devletin milli hukukunun ve iç hukukunun bir dalıdır (Yenisey, 1988:11). Yine Yenisey'in (1988:11) tanımlamasıyla “Milletlerarası Ceza Hukuku devletin yargılama yetkisine tabi tuttuğu suçlar bakımından söz konusu olan bir kavramdır”. Bu hukuk dalını devletler hukukunun bir dalı olarak saymak pek doğru bir yaklaşım olmayacaktır. Bunun nedeni de her devletin yasama ve yargı yetkisinin sınırlarını belirlemede özgür olmalarından kaynaklanmaktadır (Dönmezer ve Erman, 1980:2162).

Uluslararası Ceza Hukukunun(UCH), geniş ve dar olmak üzere iki tanımı bulunmaktadır. Dar anlamda Uluslararası Ceza Hukuku, Ceza kanunlarının tatbiki dolayısıyla devletlerarasında çıkan ihtilafları çözen, uluslararası suçları tespit eden ve bunları yasaklayan, cezalandıran ve buna ilişkin yetkileri tayin eden kurallar bütünüdür. Geniş anlamda Uluslararası Ceza Hukuku ise: Devletlerin ve milletlerin suç işlemleri durumunda devreye giren kurallar bütünüdür (Velidedeoğlu, 1956:411-442). Uluslararası ceza hukuku konusundaki bir başka görüşe göre ise UCH, bir devletin yargılama yetkilerini bir başka devletin yargılama yetkileri karşısında kendi topraklarındaki ve kendi ceza hukukuna ait bir fiilin işlendiği yere veya fiili işleyen faile göre uygulanabilirliğini ve cezalandırılabilirliğini belirleyen bilim dalı olarak tanımlanmaktadır (Yılmaz, 2001:44).

UCH, esas itibarıyla her devletin ceza kanunlarında yer alan ve o devletin kanun koyma ve ceza yargılanması yapma yetkisinin sınırlarını gösteren kuralları kapsamakla beraber, devletler arasındaki karşılıklı adli yardımlaşma, ceza yargılarının milletlerarası değeri ve yabancı ceza kanunlarının ülkede uygulanmasına ilişkin kurallarda UCH kavramı altında ele alınmalıdır (Dönmezer ve Erman, 1980:2158). UCH-savaş hukuku olarak da adlandırılır-insan hakları hukuku ile birlikte Uluslararası Hukukun iki dalından biridir. UCH tarihi olarak insan hakları hukukundan daha eski olup gelenek hukukundan doğmuştur (Aksar, 2003:18). Bir başka ifadeyle geçmişi, örf ve adetten doğmuştur. İnsan hakları hukuku ise oldukça yeni bir kavram olup, özellikle devletlere karşı haklarını arayan bireyler arasındaki ilişkileri düzenler (Aksar, 2003:18). İşte bu bakımdan UCH'den ayrılır.

B- Uluslararası Ceza Hukukunun Özellikleri ²

Uluslararası Ceza Hukuku değişik hukuk dallarının karmasıdır diyebiliriz. Yani UCH, Ulusal Ceza Hukuku gibi iç hukuk dalıyla, devletlerarası hukukla ve insan hakları hukukuyla sürekli yakın ilişki içerisindedir. Bu karma yapısından dolayı da diğer hukuk dallarından ayrılmakta ve kendine özgü bir takım özellikleri bünyesinde barındırmaktadır. Bu bağlamda olmak üzere:

1-Uluslararası Ceza Hukuku nispeten yeni bir branştır.

2-Uluslararası Ceza Hukuku henüz az gelişmiş bir hukuk dalıdır. Az gelişmiş olmasının bazı nedenleri vardır. İlk önce, uluslararası alanda bazı davranışlar suç ve cezaya konu edilmiş olsa da, bunların yargılanmaları ulusal yargılara bırakılmış ve burada her devlet kendi iç hukukuna göre işlem yapmıştır. Yargılamada bir birliktelik yoktur. Daha sonra bazı suçlar her ne kadar statülerde açıklanmış olsa da, açık ve net olarak tanımlanamamıştır. Diğer bir neden de devletlerin egemenliği konusudur. Devletler, UCH'nin egemenliklerini kısıtlayacağı düşüncesinden hareketle onun gelişmesini engellemişlerdir.

3-Uluslararası Ceza Hukuku, insan hakları hukukundan ve Ulusal Ceza Hukukundan esinlenmiş ve kaynağını bunlardan almıştır.

4- Uluslararası Ceza Hukuku devletler genel hukuku ile ilişki içerisindedir.

5- Uluslararası Ceza Hukukunun bir diğer önemli özelliği de bu alandaki uygulamanın büyük ölçüde devletlerin işbirliğini gerektirmesidir.

III. ULUSLARARASI CEZA MAHKEMESİ

A-Genel Olarak

Uluslararası Mahkeme, genel olarak, devletlerarasındaki uyuşmazlıkları çözmekle görevli, devletlerarasında yapılan bir andlaşmayla veya uluslararası örgüt kararıyla kurulan, bağlayıcı kararlar verebilen bağımsız, tarafsız ve adil bir yargı olarak ifade edilir. Uluslararası arenada devletler arasındaki uyuşmazlıkların, silaha, kuvvete başvurmadan barışçıl yollarla çözülmesi gerekmektedir (Kılıç, 2009:619). Bu anlayış, uluslararası alanda barış, huzur ve güvenliğin sağlanması için gereklidir. İşte bu bağlamda, Uluslararası Ceza Mahkemesi büyük önem arz etmektedir. Uluslararası Ceza Mahkemesi (UCM) sözleşmeyle kurulmuş, sürekli, bağımsız ve uluslararası hukuki kişiliğe sahip bir mahkemedir. Ayrıca UCM ulusal ceza yargılarını tamamlayıcı bir niteliğe sahiptir (Demirağ, 2007:90). Mahkemenin bu özelliği statüsü hazırlanırken üzerinde en çok tartışılan konulardan biri olmuş ve en sonunda ülkeler UCM'nin tamamlayıcı nitelikte bir yargı mercii olması konusunda karar kılmışlardır. Tamamlayıcılık özelliği ile kast ettiğimiz şey, ulusal yargı organları, UCM'nin yargılama alanına giren suçları yargılamada önceliğe sahip olmasıdır. Mahkemeyi kuran Roma Statüsüne baktığımızda ilk dört maddenin mahkemenin kuruluşu, hukuki statüsü ve yetkileri ile ilgili olduğunu görmekteyiz. Bu maddelere göre UCM tüzel kişiliğe sahip, statüyle kurulan daimi ve statüde belirtilen suçları işleyen kişilerin yargılandığı bir uluslararası sivil mahkemedir.

UCM yenilikçi yapıya sahip bir yargı organıdır. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nden uzak, onun etkisi altında olmayan bağımsız bir yargı organıdır. Bu mahkemenin mağdur ve tanıklara yönelik sağladığı destek, cinsel suçu savaş suçu gibi kabul etmesi yukarıda değindiğimiz yenilikçi yaklaşımlardan bazılarıdır (Ulusoy, 2008:8-9). Tabi ki bu yaklaşımlar hemen öyle birden ortaya çıkan yaklaşımlar, uygulamalar değildir. Bunların geçmişi UCM'den önce uluslararası alanda kurulmuş olan *ad hoc* nitelikli mahkemelere kadar dayanmaktadır. UCM'nin bir başka önemli özelliği de bireylerin cezai sorumluluğunu kabul ederek sadece bireyleri yargılamasıdır. Bir başka ifadeyle UCM devletleri değil sadece bireyleri yargılayan bir yargı organıdır.

B-Uluslararası Ceza Mahkemesinin Kuruluş Süreci Ve Tarihsel Gelişimi

1-İkinci dünya savaşı öncesi dönem

Birçok kimse, Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin kurulması faaliyetlerinin ya da fikrinin İkinci Dünya Savaşı sonrasına dayandığını düşünmektedir. Bugün bu konuda pek fazla fikir sahibi olmayan birçok insanın aklına gelebilecek ilk tarih II. Dünya Savaşı sonrası olabilir. Bunun nedeni II. Dünya Savaşı sırasında Avrupa'nın ve dünya'nın değişik bölgelerinde yaşanan büyük acılar ve insanlık dramlarıdır. Daha önce de değindiğimiz gibi bu dönem yüzyılın ve insanlık tarihinin en karanlık günlerindedir. Bugün UCM'nin kurulması yolundaki ilk adımın Nuremberg

Mahkemesi olduğu düşünülse de, bu konudaki izler 15. yüzyıla kadar uzanmaktadır. Bu alanda ilk uluslararası yargılama 1474 yılında Breisach, Almanya’da gerçekleştirilmiştir (Köprülü, 2005:44). Bu mahkemede sanık Peter Van Hagenbach, tanrının ve günümüzdeki anlamıyla insanlığın kanunlarına karşı geldiği için yargılanmış ve yargılama sonunda suçlu bulunarak ölüm cezasına çarptırılmıştır (Bassioni aktaran Köprülü, 2005:44). Kurulan bu mahkemenin gerçek anlamda bir ceza mahkemesi olamayacağı aşikâr olmakla birlikte, dönemin şartlarına göre oldukça önemli bir gelişme sayılabilir. 19. yüzyılın ortalarına doğru ise silahlı çatışma hukukunun gelişme göstermesiyle birlikte insancıl suçlara ilişkin takibat kavramı ortaya çıkmaya başladı (Schabas, 2004:2). İşte bu anlamda bir Uluslararası Ceza Hukuku alanında faaliyet gösterecek *ad hoc* nitelikli olmayan, sürekli bir ceza mahkemesi kurulması fikri ilk olarak 1872 yılında Kızılhaç Hareketinin kurucularından biri olan Gustave MOYNIER tarafından ortaya atılmıştır (Kılıç, 2009:619).

Uluslararası bir ceza mahkemesinin kurulması gerektiği düşüncesi I. Dünya Savaşı'nın ardından tekrar gündeme getirilmiştir. Bu düşüncenin amacı; Versailles antlaşmasına dayanılarak *ad hoc* nitelikli bir UCM kurulması ve kurulan bu mahkemede Alman imparatoru II. Wilhelm’in yargılanmasıdır. Ancak bu sadece düşüncede kalmıştır. Çünkü İmparator Kaise Wilhelm Hollanda’ya kaçmış ve bütün iade taleplerine rağmen Hollanda’nın bunu reddetmesi sonucu mahkeme fikri hayata geçirilememiştir. Bu çabanın sonuçsuz kalması 1919 yılında imzalanan Versailles Barış Antlaşması’ nın önemsiz olduğu anlamına gelmemelidir. Aksine bu antlaşma bu konuda bir başlangıç sayılabilir. Antlaşmanın kabulünden bu yana beş uluslararası araştırma komisyonu, dört *ad hoc* nitelikli Uluslararası Ceza Mahkemesi kurulmuştur (Köprülü, 2005:44).

2-İkinci dünya savaşı sonrası gelişmeler

Uluslararası Ceza Hukuku alanındaki ilk uygulamalar, II. Dünya Savaşı sonrasında kurulan Uluslararası Nuremberg Askeri Ceza Mahkemesi ve Tokyo Uzakdoğu Uluslararası Ceza Mahkemesidir. Bunlardan sonra da tarihi süreç içinde kurulan diğer iki mahkeme de Eski Yugoslavya için Uluslararası Ceza Mahkemesi (EYUCM) ve Rwanda (Ruanda) Uluslararası Ceza Mahkemesidir (Kılıç, 2009:620).

Nuremberg Uluslararası Ceza Mahkemesi (UNACM) *ad hoc* nitelikli bir askeri mahkemedir. Bu mahkeme Nazi Almanya’sının askeri ve üst düzey yetkililerini II. Dünya savaşında işledikleri suçlardan dolayı yargılamak üzere kurulan bir mahkemedir. UNACM, Şen’in deyiimiyle uluslararası ceza hukukunun bir doğum belgesi olarak kabul edilebilir. (Şen, 2009:20). Bu mahkeme Nuremberg’te kurulmuş ve üç tip suçu yargılama yetkisine haiz olarak failleri yargılamış ve bunlardan dolayı cezalandırmıştır. Mahkemenin yargı yetkisine giren suçlar a-savaş suçları, b-Barışa karşı suçlar, c-insanlığa karşı suçlardır (Uzun, 2003:27 ; Şen, 2009:20). UNACM 1945 yılında Londra’da imzalanan Londra Antlaşması’nın ikinci maddesine dayanılarak kurulmuştur (Tezcan ve diğerleri, 2009:327). Nuremberg mahkemesinin uluslararası hukuka getirdiği en büyük yenilik, bireylerin milletlerarası kurallara bağlı olabileceklerini, milletlerarası belgelerle kabul etmiş ve fiilen uygulamış olmasıdır. Bu mahkeme sadece belirli suçları yargıladığı için özel bir mahkeme konumundadır.

Aynı dönemde kurulan ikinci bir mahkeme de 1946 yılında kurulan Uzak Doğu Uluslararası Ceza Mahkemesidir. Bu mahkeme Tokyo Mahkemesi olarak da

adlandırılmaktadır. Tokyo Mahkemesi kendisinden önce kurulan NUCM'e çok benzemektedir. Zaten bu mahkemenin kuruluşunda Nuremberg mahkemesinin statüsü örnek alınmıştır. Kuşkusuz bu mahkemelerin tümüyle aynı olduklarını söylemek yanlış olacaktır. Çünkü bu mahkemeler arasında bazı farklılıklar bulunmaktadır. En önemli fark, Nuremberg mahkemesinin aksine Tokyo mahkemesinin bir idari işleme kurulmuş olmasıdır (Tezcan ve diğerleri, 2009:328).

Her iki mahkeme de savaşı kazanan devletler tarafından kuruldukları ve yargulamaların bu devletlerin tayin ettiği yargıçlar tarafından yapıldığı için galiplerin mahkemeleri olarak da adlandırılırlar. Bu nedenle yargulamaların tarafsız ve adil olmadığı yönündeki görüşlerin de yersiz olmadığı kanısındayız. Her iki mahkeme de askeri nitelikli mahkemeler olup amaçları sadece mağlup devletleri yargılamaktı. Nuremberg ve Tokyo mahkemelerinin uygulamaları sonucunda uluslararası toplum tarihte ilk defa savaş suçları, barışa karşı suçlar ve insanlığa karşı suçlar gibi uluslararası nitelikli suçların sınıflandırılmasına tanıklık etmiştir (Aksar, 2005:3). Bu mahkemelerin yargulamaları sonucunda uluslararası ceza hukuku alanında bireylerin ceza sorumluluğu kabul edilmiştir. Bireylerin devletler hukuku kurallarıyla bağlı olmaları gerektiği, aksi takdirde buna aykırı eylemlerinden dolayı sorumlu tutulabilecekleri ortaya konmuştur. Bu mahkemeler her ne kadar değişik eleştirilere³ maruz kalsalar da uluslararası ceza hukukunun gelişimi açısından oldukça önemli bir yere sahiptirler. Nuremberg ve Tokyo mahkemelerinin 1958'de sona ermesinden sonra 1992 yılına kadar uluslararası alanda herhangi bir ceza mahkemesi kurulmamıştır (Köprülü, 2005:45). Burada şunu belirtmeliyiz ki herhangi bir mahkemenin kurulmamış olması, bu alanda hiçbir girişim olmadığı şeklinde anlaşılmamalıdır. Bu mahkemelerin kurulmasından sonra, EYUCM ve RUCM'ne kadar olan süreçte bazı önemli gelişmeler olmuştur. Bunlar 12 Eylül 1948 yılında BMGK tarafından kabul edilen "Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılmasına İlişkin Antlaşma" ve 1949 yılında kabul edilen dört sözleşmeden oluşan "Cenevre Sözleşmeleridir."

Uluslararası Ceza Mahkemesini kuran Roma Statüsünün kabulünden önce, BM desteğiyle bazı çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalar Birleşmiş Milletler'in (BM) desteklediği ve görevlendirdiği Uluslararası Hukuk Komisyonu (UHK) tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmaların ilki 1951 yılında bir Uluslararası Ceza Mahkemesi (UCM) kurmak için 17 farklı devletin üyelerinden oluşan Cenevre Komitesinin görevli kılınmasıdır. Bu komitenin görevi uluslararası alanda bir ceza mahkemesini kuracak bir taslak hazırlamaktı (Alibaba, 2000:187). Ne yazık ki bu komitenin çalışmaları sonucunda ortaya çıkan taslak metin uluslararası etkinlikler platformunda yeteri kadar destek görmemiştir.

Bu çabanın sonuçsuz kalmasının ardından New York Komitesi adı altında başka bir komite kurulmuştur. Bu komitenin on yedi devletin temsilcilerinden oluşması planlanmış fakat Pakistan komiteye temsilci göndermemiştir (Alibaba, 2000, s.187). Bu deneme de sonuçsuz kalmıştır. Bu tür girişimlerin sonuçsuz kalmasının nedeni; devletlerin hükümlerlik haklarından kolay kolay vazgeçmek istememeleridir. Bu nedenden dolayıdır ki bir Uluslararası Ceza Mahkemesi kurulması bu dönemde pek de mümkün olmamıştır.

1954'den itibaren 1992 yılına kadar çalışmalara ara verildiğini görüyoruz. UCM kurma çalışmalarına tekrar 1992 yılında başlanmıştır. Bu tarihte başlamasını sağlayan olay ise 1989 yılında Trinidad ve Tabago'nun uyuşturucu kaçakçılığının önlenmesi ve uyuşturucu

kaçakçılarının yargılanması konusunda yaptığı başvuru ve 1990 yılında Kuveyt'i işgal eden Irak eski devlet başkanı Saddam Hüseyin'in yargılanması talebidir (Alibaba, 2000:188). Başvurular üzerine BM, UHK'na özellikle uyuşturucu kaçakçılığının önlenmesi, uyuşturucu kaçakçılığı yapanların kovuşturulmasını sağlayacak bir devletlerarası yargı organını kuracak bir taslak hazırlamalarını istemiştir. Ancak komisyonun yaptığı çalışma sadece uyuşturucu kaçakçılığı ile sınırlı kalmamıştır. BM'nin bu tasarımı benimsemesi üzerine çalışmalar genişletilerek devam ettirilmiştir (Uzun, 2003:33). Bu çalışmalardan sorumlu olan komisyon Abdul G. KOROMA başkanlığında on beş kişilik bir çalışma grubundan oluşmaktaydı. Bu grubun çalışmaları BM Genel Kurulu (BMGK) tarafından beğenilmiş ve daha kapsamlı bir tasarı hazırlamaları istenmiştir. İşte kurulun hazırladığı tasarının kabul edilmesiyle birlikte UCM kurulması fikri de kabul edilmiş oluyordu (Alibaba, 2000:189 ; Tezcan ve diğerleri, 2009:339).

Bütün bu gelişmeler yaşanırken dünyanın değişik bölgelerinde vukuu bulan olaylar da UCM kurulmasının alt yapısını hazırlamaktaydı. Sovyet Bloğunun çöküşü ve Yugoslavya'nın dağılması sonucu bir dizi küçük devletçikler ortaya çıktı. Bu devletlerin bazıları suç alanında beraber çalışmayı hedeflerken – yardımlaşmayı planlarken- bazıları da buldukları yerlerde “uti possidetis”⁴ ilkesine sadık kalmayarak etnik temizlik faaliyetlerine girişmişlerdir. Bunun en iyi örneği de şüphesiz Yugoslavya'dır. Yugoslavya'nın dağılmasından sonra yaşanan olaylar sonucu BM harekete geçmek zorunda kalmış ve 25 Mayıs 1993 yılında BMGK 827 sayılı kararı ile “Eski Yugoslavya için Uluslar arası Ceza Mahkemesi (EYUCM)” kurulmasına karar vermiştir (Alibaba, 2000:189; Ulusoy, 2008:13 ; Tezcan ve diğerleri, 2009:339). Bu gelişmelerle Tezcan'ın belirttiği gibi “artık ok yaydan çıkmıştır” ve UCM için önemli adımlar atılmıştır (Tezcan ve diğerleri, 2009:339-340).

Gerçi Eski Yugoslavya için kurulan bu mahkeme daha önce kurulan mahkemeler gibi – Nuremberg ve Tokyo Mahkemeleri- ad hoc niteliğinde bir mahkeme idi. Bu mahkeme yer bakımından Yugoslavya topraklarında işlenen suçları, zaman bakımından ise 1991'den itibaren işlenen suçları yargılayacaktı (Uzun, s.30 ; Ulusoy, 2008:13). Ama yine de bu mahkemeyi daha önce kurulan mahkemelerden ayıran birkaç özellik vardır. Bunlar, sadece gerçek kişileri cezalandırması fikri, örgüt ve kurumların cezalandırılmaması ve cezaların hapis cezası ile sınırlı kalması, 1949 Cenevre Sözleşmelerinin ağır ihlali suçunun iç hukukta da uygulanmasının benimsenmesi gibi ilkelere. EYUCM, soğuk savaş sonrasında kurulan ilk ad hoc ceza mahkemesidir (Ulusoy, 2008:14). Yine bu mahkemenin uluslararası alanda bir ceza mahkemesi kurulması fikrini güçlendirdiğini söylemek herhalde yanlış olmayacaktır. Ayrıca şunu da belirtelim ki EYUCM kurulmasıyla kendinden hemen bir yıl sonra kurulmuş olan Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemesinin de bir nevi temeli atılmış oluyordu. Bir başka ifadeyle EYUCM, Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemesinin kurulmasına öncülük etmiş oluyordu (Alibaba, 2000:189). Bu mahkemenin yargı yetkisine giren suçları dört ana başlık altında belirtebiliriz. Bu suçlar, 1949 tarihli Cenevre Sözleşmelerinde belirtilen, savaş hukuku ve teamüllerin ihlali – buna örf ve adet hukukunun ihlali de diyebiliriz- soykırım suçu ve son olarak da insanlık aleyhine işlenen suçlardır (Şen, 2009:25; Alibaba, 2000:189; Tezcan ve diğerleri, 2009:351-352).

Eski Yugoslavya için Uluslararası Ceza Mahkemesi kurulmasının hemen ardından 8 Kasım 1994 tarihinde BM Konseyi tarafından merkezi Arusha olan Rwanda (Ruanda) Uluslararası Ceza Mahkemesi (RUCM) kurulmuştur (Eser, 2007:8; Şen, 2009:27 ; Alibaba,

2000:190). Kuşkusuz burada bu mahkemenin kurulması için Ruanda hükümetinin BMGK'a yaptığı başvuru önemlidir. Çünkü mahkeme bu başvurunun ardından kurulmuştur. Bir baksa ifadeyle BMGK'nu harekete geçiren bu başvuru olmuştur. Bu mahkeme ad hoc nitelikli modern uluslararası mahkemelerden biri olarak kabul edilir. RUCM orta Afrika'daki Ruanda'da Hutular ve Tutsiler ve Ruanda'ya komşu ülkelerdeki vatandaşları tarafından Ocak 1994-Aralık 1994 tarihleri arasında gerçekleştirilen soykırım suçlarının soruşturulması ve kovuşturulması amacıyla BMGK tarafından kurulan bir mahkemedir(Şen, 2009:27).

1994 yılında Ruanda'da büyük bir iç savaş yaşanmış ve bunun sonucunda yüz binlerce kişi ölmüş ya da öldürülmüştü. Bu, gerçekten de insanlık tarihinde yaşanmış büyük vahşetlerden biri idi. Bu vahşetin vahametini anlamak için şu rakamlara bakmak sanırım yeterli olacaktır: Nisan –Temmuz arasındaki olaylarda en az 500000 kişi, bazı kaynaklara göre ise en az 800000 kişi hayatını kaybetmiştir. Kayıpların yaklaşık % 80'i Nisan-Haziran arasında yaşanmıştır. Bu rakamları Almanya'daki Nazi katliamı ile kıyasladığımızda neredeyse günlük öldürülen kişi sayısı Nazi katliamının beş katı kadardır (Tezcan ve diğerleri, 2009:359).

Ne tuhaftır ki, Yugoslavya'da yaşanan olaylar için harekete geçen Batı Dünyası, burası için harekete geçmekte pek de aceleci davranmamıştır. Yugoslavya için uygulamaya konulan uygulamalar- bunlar her ne kadar zayıf da olsa- burası için devreye sokulmamıştır. Sanırız bunun nedeni yaşanan bu olayların Afrika'nın uzak bir köşesinde olması ve Avrupalı olmaması nedeniyle batılı devlet adamlarının gözünden ve vicdanlarından kaçmış gibi görünmektedir (Tezcan ve diğerleri, 2009:359).

RUCM statüsü, EYUCM statüsü ile neredeyse bire bir benzerlik göstermektedir. Daha önce de belirttiğimiz gibi EYUCM, RUCM'nin temelini teşkil etmektedir. Burada EYUCM statüsünden farklı olarak üç tip suça yer verilmiş ve suçların sıralaması da biraz değişikliğe uğramıştır (Şen, 2009:28). Bu suçlar; a-soykırım suçu (2. maddede düzenlenmiştir) b-insanlığa karşı suçlar bakımından ise silahlı çatışmanın varlığı ön şart olarak kabul edilmemiştir. Buradan da anlaşılıyor ki barış zamanında işlenen filer de insanlığa karşı işlenen suçlar kategorisinde değerlendirilecektir. İşte bu madde EYUM statüsündekinden farklıdır (Tezcan ve diğerleri, 2009:362). Bu madde sayesinde ortada bir iç savaş / çatışma olmasa bile suç işleyen kişiler sanki bu suçu bir savaş ortamında işlemişler gibi cezalandırılmalarının önü açılmış durumdadır (Şen, 2009:28).c- Bireysel ceza sorumluluğuna dair hüküm (madde 6) EYUCM statüsüyle özdeştir. Yine statünün 9. maddesinde yer alan "Non bis idem"⁵ ilkesi de EYUCM statüsüyle aynıdır (Tezcan ve diğerleri, 2009:363). Bu mahkemenin EYUCM'den farkı kuruluş aşamasında ortaya çıkmıştır. EYUCM kurulmasına Yugoslavya hükümeti karşı çıkmış, fakat RUCM için ise bizzat Ruanda hükümeti, kendisi BMGK'na başvurmuştur (Alibaba, 2000:190). Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemesi 01 Ocak 1994- 31 Aralık 1994 tarihleri arasında gerçekleşen olayları yargılayacaktır. Gerçi bu zaman bakımından yapılan sınırlama daha sonra iktidara gelen hükümet tarafından sert bir şekilde eleştirilmiş ve zaman sınırına, Hutuların yaptığı soykırımın düşünce ve hazırlık aşamalarının 1990 yılına kadar uzandığı ileri sürülerek karşı çıkmıştır (Tezcan ve diğerleri, 2009:361). Mahkeme Ruanda egemenlik alanı içinde işlenen ve Ruanda vatandaşlarının komşu devletlerin ülke sınırları içerisinde işlenen suçları yargılayacaktır (Tezcan ve diğerleri, 2009:361). Mahkeme yalnızca gerçek kişileri yargılama kapsamına almaktadır.

Yukarıda sözünü ettiğimiz her iki mahkeme de daha öncekiler gibi *ad hoc* nitelikli sivil mahkemelerdir. Bu mahkemeleri diğer mahkemelerden ayıran en önemli özellik BM tarafından kurulmaları nedeniyle galiplerin mahkemeleri olarak adlandırılmamalarıdır. Her ne kadar *ad hoc* nitelikli olmaları ve belirli olaylarla sınırlı kalmaları nedeniyle gerçek bir UCM örneği teşkil etmeseler de, her iki mahkeme UCM'nin kuruluş sürecinde önemli rol oynamışlardır. Bu mahkemeler özellikle insanlık aleyhine işlenen suçlar kavramını ve cinsiyete dayalı suç kavramını hukuk literatürüne kazandırmışlardır (Alibaba, 2000:191). Bu mahkemeler, bazı olumsuz özellikleri nedeniyle sürekli eleştirilmişlerdir. Bu olumsuz özellikleri, geçici olmaları, suçta ve cezada kanunilik ilkesini takip edememeleri ve tabii hâkim güvencesine bağlı kalamamalarıdır (Şen, 2009:29). Zaten bu eleştirilere son vermek için UCM kurulması fikri ağırlık kazanmıştır. Başka bir ifadeyle, bu iki mahkemeye yöneltilen olumsuz eleştiriler uluslararası alanda bir ceza yargısı oluşturulmasını zorunlu kılmıştır diyebiliriz. Son olarak da belirtelim ki bu her iki mahkeme için bir tamamlama stratejisi ön görülerek bu mahkemelerin tüm işlemleri 2010 yılı sonu itibariyle bitirmeleri kararlaştırılmıştı.

3-Uluslararası ceza mahkemesi kurulması çalışmaları ve roma statüsünün kabulü

UCM kurulmasına ilişkin birçok adım atılmış fakat değişik nedenlerden dolayı bir türlü ceza mahkemesi kurulamamıştır. BM, daimi bir Uluslararası Ceza Mahkemesi oluşturma çabalarını Cenevre Sözleşmelerinin kabulünden sonra 1947 yılında Nuremberg UCM yargıçlarından Henri Donnedien de Vabres'in önerisiyle başlatmıştır (Kılıç, 2009:624). Bu tarihten 1996 yılına kadar BM çeşitli çabalar göstermiş, fakat soğuk savaş dönemi bu çabaların sonuca ulaşmasını engellemiştir (Köprülü, 2005:46). İkinci Dünya savaşı sonrası başlayan soğuk savaş dönemi ile askıya alınan UCM kurma çalışmaları 1989 yılında Tirinidad ve Tobago hükümetinin başvurusu ile yeniden canlanmıştır /başlamıştır (Ulusoy, 2008:15). Bu hükümetin uyuşturucu ile ilgili suçların soruşturulması ve kovuşturulması için yaptığı başvuru ile UHK 1950 yılında başlayıp bir türlü tamamlanamadığı Uluslararası alanda bir ceza mahkemesi kurma çalışmalarına yeniden başlamaya karar verdi (Ulusoy, 2008:15).

Bu kararın alınmasından sonra, 1994 yılında UHK bir tasarı hazırlayıp BMGK'na sundu. BMGK tasarıyı inceledikten sonra, önce *ad hoc* komiteye sonrada hazırlık komitesine sundu. Bu komitenin de incelemesinden geçtikten sonra Roma Diplomatik Konferansına hazır hale getirilmiştir (Alibaba, 2000:191). Tabi burada şunu da belirtmeliyiz ki, bu tasarının hazırlanıp komitelerde incelenmesi oldukça zor geçen bir süreç olmuştur. Bu süreçte çeşitli tartışmaların yaşandığı aşikârdır. Yaşanan tartışmalar daha çok mahkemenin yapısı ve yetkisine ilişkin tartışmalardır (Ulusoy, 2008:16).

Hukuk komisyonu UCM'nin ulusal mahkemeler karşısında - Ruanda ve Yugoslavya Ceza Mahkemelerinde olduğu gibi- öncelikli ve belirli bir üstünlüğe sahip olmasını istiyordu. Ancak devletlerin egemenlik anlayışına ters düştüğü için bu öneri devletler tarafından kabul görmemiş ve yaşanan tartışmalar neticesinde mahkemenin tamamlayıcılık ilkesi kabul edilmiştir (Ulusoy, 2008:16). Yaşanan bu tartışmalar sonucunda, UHK'nın hazırladığı taslak neredeyse tamamen değiştirilmiştir. Belli bir uzlaşmaya varılamaması nedeniyle alternatif metinler ve düzenlemeler hazırlanmıştır. Anlaşmaya varılan konular komitede kabul edildi fakat anlaşmaya varılamayan konular – BMGK'nın rolü ve ölüm cezası gibi konular- Roma diplomatik konferansına bırakıldı (Ulusoy, 2008:17).

İşte bu çalışmalar sonunda 15 Haziran –17 Temmuz 1998 tarihleri arasında 160 ülke temsilcisi, 33 uluslararası kuruluş ve 236 hükümet dışı kuruluşun temsilcilerinin katılımıyla Roma’da UCM kurulmasına dair Roma Diplomatik Konferansı gerçekleştirildi (Alibaba, 2000:191; Ulusoy, 2008:17). Bu konferansta her bir bölüm için farklı çalışma grupları oluşturulmuş, statü hükümleri Konsensüs yöntemi ile birebir kabul edilmiştir (Ulusoy, 2008:,17). Daha önce de belirttiğimiz bir takım konular üzerinde uzun tartışmalar olmuştur. Bu tartışmalar daha çok, mahkemenin BMGK etkisine girip girmeyeceği, mahkemenin kişi bakımından yetkisinin olup olmayacağı ve mahkemenin yargı yetkisine girecek suçlar konularında olmuştur. Nihayet 17 Temmuz 1998’de konferansta yapılan oylama ile UCM statüsü 120 lehte, 21 çekimser ve 7 aleyhte oy ile kabul edildi. Oylamada İngiltere, Fransa, Rusya gibi ülkeler lehte oy kullanırken, ABD, Çin, Libya, Irak, İsrail, Katar ve Yemen gibi ülkeler aleyhte oy kullanmışlardır. Arap devletlerinin neredeyse tamamı çekimser oy kullanmıştır (Aksar, 2009:126; Ulusoy, 2008:18; Tezcan ve diğerleri,2009:365). Türkiye de çekimser oy kullanan ülkeler arasındadır. Roma Statüsünün yürürlüğe girebilmesi için statünün 126. maddesi gereği 60 devletin onayı gerekmektedir. 60. devletin onayının BM Genel Sekreterliğine verilmesini takip eden 60. günün sonraki ayının ilk günü yürürlüğe girer. İşte bu madde gereği Roma Statüsü 1 Temmuz 2002 tarihinde 60’ıncı devletin onayıyla birlikte yürürlüğe girmiştir. 2010 yılı itibariyle Roma Statüsüne taraf olan devlet sayısı 114’tür. Aslında, devletlerarasında, ilk imzadan itibaren bu aşamaya gelmenin çok kolay olmayacağı düşüncesi hakimdi. Bunun en az 10 yıl sürebileceğini söyleyenler vardı. Ancak şaşırtıcı bir şekilde bu süreç sanıldığı kadar aksine uzun sürmeyip, üç yıl gibi kısa bir zamanda statüye göre taraf olması gereken devlet sayısına ulaşıp, altmışıncı devletin onaylamasından sonra UCM Roma Statüsü kabul edilmiş oldu (Ulusoy, 2008:19)

IV. ULUSLARARASI ALANDA DEVLETLERİN İŞBİRLİĞİ VE ADLİ YARDIMLAŞMA

Günümüzde suç kavramı yerel nitelikli etkilerinin yanında küresel olarak da etkilerini hissettirmektedir. 20. ve özellikle 21. yüzyıldaki teknolojik gelişmeler, küreselleşme ve dünyadaki yeni jeopolitik ortam sonucu suç çeşitleri artmış ve bunların takibati ve faillerinin yakalanıp cezalandırılması zorlaşmaya başlamıştır. İşte bu suçluların yakalanıp yargılanabilmesi için adli yardımlaşma ve işbirliği konusu büyük önem taşımaktadır (Köprülü, 2005:46-47).

Uluslararası Ceza Mahkemesini kuran Roma Statüsüne baktığımızda, statünün 86. maddesi devletlerarasındaki yardımlaşma ve işbirliğinden bahsedilmektedir. Anılan bu maddeye göre, taraf devletler mahkemenin yargı yetkisine giren suçların soruşturulması ve kovuşturulmasında mahkeme ile işbirliği yapmak zorundadır. Taraf olmayan devletler açısından değerlendirildiğinde ise, bunların mahkeme ile işbirliği geçici/özel düzenlemelerle sağlanabilecektir. İşbirliği delil toplanması, kişilerin/sanıkların sorgulanması ve tutuklanması şeklinde olabilmektedir (Alibaba, 2000:203). Yine diğer bir işbirliği yöntemi olarak, hapis cezaları söz konusu olduğunda mahkeme gönüllü olarak ev sahipliği yapmak isteyen devletlerin oluşturacağı listeden birini seçebilir. Günümüzde suçların şekil değiştirmesi ve ülke sınırlarını aşması sonucu, uluslararası alanda devletlerarası işbirliği ve adli yardımlaşma artık gerekli ve kaçınılmaz hale gelmiştir.

Cezai konularda uluslararası adli yardımlaşma; son zamanlarda yürürlüğe konulan ikili antlaşmalarda da belirtildiği gibi bilhassa mahkeme kararlarının usul işlemlerinin tebliğini,

istinabelerin yerine getirilmesini, şahit ve bilirkişilerin dinlenmesini, adli sicil ve belgelerin verilmesini ve kovuşturma amacıyla suç duyurusunda bulunulmasını kapsar. Ceza işlerinde adli yardımlaşma derken, ceza işlerinden kasıt, soruşturma evresi de dâhil olmak üzere ceza mahkemesi ve cezanın infazına yönelik ülkelerarası her türlü desteği ifade etmektedir (Tezcan ve diğerleri, 2009: 175). Ceza işlerindeki işbirliğinin amacı hiç şüphesiz suç fiillerinin bir şekilde cezalandırılmasıdır (Tezcan ve diğerleri, 2009:173).

Dar anlamda adli yardımlaşma, yabancı devlet mercilerinin istedikleri araştırma işlemlerinin ve diğer ceza mahkemesi işlemlerinin yapılması, bilgi verilmesi ve de gerekli tedbirlerin alınması şeklinde ortaya çıkmaktadır (Yenisey, 1988:62). Dar anlamda adli yardımlaşma konusunda, milletlerarası adli yardımlaşmaya kolaylık getirmek üzere ve suçlulara idare hukuku uygulamasının geliştirdiği münasebetleri bir araya toplayan “1959 tarihli Ceza İşlerinde Karşılıklı Yardım Avrupa Sözleşmesi” hazırlanmıştır (Yenisey, 1988:62). Yine uluslararası adli yardımlaşmalar bir taraftan iç hukukta yasalarla, diğer taraftan çeşitli ülkelerle yapılan ikili veya çok taraflı sözleşmelerle düzenlenmektedir (Tezcan ve diğerleri, 2009:181). Uluslararası alanda adli yardımlaşma türleri, a-suçluların geri verilmesi, b-uluslararası istinabelerin yanında kovuşturmaların aktarılması, c-yabancı ceza ilamlarının tanınip yerine getirilmesi olarak üç ana başlık altında sıralayabiliriz (Tezcan, 2007:327,335). Özetle diyebiliriz ki adli yardımlaşma ve devletlerarası işbirliği günümüz koşullarında çok büyük bir önem arz etmektedir. Eskiyle kıyasladığımızda suçun şekil değiştirdiğini, ulusal sınırların çok ötesine geçtiğini görmekteyiz. Yine sürekli gelişen teknolojinin de suçun yayılmasında önemli bir etken olduğunu da unutmamamız gerekmektedir. İşte bu ve buna benzer başka nedenlerden dolayı adli yardımlaşma ve işbirliği çok önemli hale gelmiştir.

V. ULUSLARARASI CEZA SÖZLEŞMESİ VE CEZA MAHKEMESİNİN SUÇU ÖNLEMEDE VE KAMU DÜZENİNİ SAĞLAMADAKİ ÖNEM VE ETKİLERİ

Kamu düzeni kavramı, hem kamu yönetimi disiplininde hem de uluslararası alanda büyük önem taşımaktadır. Kamu düzeni yukarıda değindiğimiz gibi bir ülkede yaşayan insanların tümünü ilgilendiren düzen olarak tanımlanmaktadır. Uluslararası alanda kamu düzeni ise, uluslararası toplum üyelerinin güvenlik, asayiş, sağlık ve huzurunu sağlamaya yönelik alınan önlemler olarak tanımlayabiliriz. Kamu düzeninin tesis edilip korunamadığı toplumlarda huzur ve güvenden bahsetmek mümkün değildir. İç hukukta kamu düzeni devlet tarafından kolluk kuvvetleri ve yargısal organlar eliyle sağlanırken, uluslararası alanda ise kamu düzenini sağlayacak kurumlar ancak devletlerin ortak rızaları sonucu kurulabilmektedir. BM, NATO, UCM mahkemesi gibi kurumlar uluslararası alandaki kurumlardır.

UCM kurulmadan önce uluslararası alanda ceza yargılaması yapan kurumlar sadece devletler üzerinde yargı yetkisine sahip ve geçici-özel nitelikli mahkemelerdi. UAD ve onun öncesinde kurulan USAD sadece devletler üzerinde yargılama yetkisine haizdi. Bu demek değildir ki bireyler bundan önce de hiçbir şekilde cezai sorumluluğa sahip değildi. Bireylerin savaş hukuku ve teamüllerinden ötürü sorumlu tutulmaları M.Ö 500’lü yıllara kadar uzanmaktadır. Uluslararası insan hakları hukuku ve uluslararası insancıl hukuk ihlallerinden dolayı bireysel sorumluluk 20. yüzyılda ortaya çıkan bir kavramdır (Azarkan, 2003:2002-203). Uluslararası alanda ceza sorumluluğunun kişiselliği Nuremberg yargılamaları ile başlamış ve UCM Statüsünde de aynen benimsenerek devam ettirilmiştir. Burada karşımıza şöyle bir sorun çıkmaktadır. Nuremberg mahkemeleri -ki bunlar Nuremberg ve Tokyo Mahkemeleridir-

galip devletler tarafından kuruldukları için gerçekleştirdikleri yargılamalar haklı sayılabilecek eleştirilere maruz kalmıştır. Çünkü bu mahkemelerde sadece galip devletleri temsil eden yargıçlar bulunmuş ve yargılama her ne kadar tarafsız yapılmış gibi görünse de kararlar onların lehine olmuştur. Ayrıca bu mahkemeler yenilen devletlerden öç almak amacıyla kuruldukları için tarafsız olmamaları kuvvetle muhtemeldir.

UCM kendisinden önce kurulan mahkemelerin aksine uluslararası alanda büyük bir boşluğu doldurma eğilimindedir. Bir kere UCM’i kuran Roma Statüsü her ne kadar bazı devletler tarafından kabul edilmese de ya da çekinceler oluşsa da uluslararası toplumun büyük bir uzlaşısı sonucu kabul edilmiş ve kısa sürede 60 devlet tarafından onaylanarak yürürlüğe girmiştir. Bu da bize uluslararası toplumun mahkemeye verdiği desteği açıkça ortaya koymakta ve artık hiçbir suçun cezasız kalmaması gerektiği yönündeki istek ve iradelerini göstermektedir. UCM, daimi nitelikte (Cour Permanente Pénale) bir yargısal kurum konumunda olup sahip olduğu yargı yetkisi bütün uluslararası toplumu ilgilendirmektedir. Daha önceki mahkemeler sadece belirli dönemde ve belirli yerdeki suçları kovuştururken, UCM, bunun aksine, kurulduğu andan itibaren statüsünde belirtilen ve uluslararası toplumu ilgilendiren suçları da yargılayabilecektir. Ayrıca UCM’nin yargı yetkisine giren suçlar daha önceden statüde belirtildiği için suç sayılan bu fiilleri gerçekleştirme amacıyla olanlar açısından bu husus caydırıcı olabilmektedir. Kişiler suçu işlediğinde ne tür cezalara çarptırılacaklarını önceden bildiklerinden dolayı suça yönelik fikir ve niyetlerini eyleme dönüştürmeden önce birkaç defa düşünmek zorunda kalacaklardır. Statünün 25. maddesinde⁶ suça teşebbüs edilmesinin de UCM’de yargılama konusu olacağı belirtilmiştir (Şen, 2009:112-114). Buradan da anlaşılacağı üzere, bir suçu düşünüp başlamamak ya da başlayıp yarıda bırakmak cezai sorumluluktan kurtulmak için yeterli değildir. Bu hüküm ulusal hukukta ise tam tersi uygulama görmektedir. Ulusal hukukta bir şeyin suça konu olabilmesi için onun fikir bazından çıkıp eyleme dönüştürülmüş olması gerekmektedir. UCM 25. maddesinde öngördüğü bu uygulama ile suçun önlenmesinde büyük önem taşıyacağı kanısındayız.

UCM’nin en temel özelliklerinden biri de ulusal mahkemeleri tamamlayıcı nitelikte olmasıdır. Tamamlayıcılık ilkesi, Roma Statüsünün tartışıldığı Roma Konferansında da üzerine en çok tartışılan konulardan biri olmuş ve uluslararası hukukun genel ilkelerinden biri olan devletlerin egemenliği ilkesi gereği mahkemenin tamamlayıcı nitelikte olmasına karar verilmiştir. Bu ilke gereğince yargılamalar ilk önce ulusal mahkemelerde yapılacak, eğer ulusal mahkemeler yargılamada isteksiz davranır, yargılamayı geciktirmeye çalışır veya suçun örtbas edilmesine yönelirlerse UCM davaya müdahale edebilecektir. Bu sayede özellikle ad hoc mahkemelerde görülen yanlı yargılamaların önüne geçilebilecek ve suçun/suçlunun cezasız kalması engellenmiş olacak ve suçu önlemede, adaleti temin etmede ve kamu düzenini sağlamada önemli bir etken olacaktır

Yukarıda değindiğimiz UCM statüsünde yer alan bir diğer konu da işbirliği ve adli yardımlaşmadır. Devletlerarasında adli yardımlaşma ve işbirliği özellikle faillerin yakalanıp, hâkim önüne çıkarılmaları ve gerekli cezalara çarptırılmaları bakımından oldukça önemli bir konudur. Eğer uluslararası alanda işbirliği olmasa suçu işleyen kişi başka bir ülkeye kaçmakta ve geri iade edilmediği için de işlediği suçtan dolayı yargılanamamaktadır. Suçun cezasız kalması da toplumun vicdanında büyük yaralar açmakta, adalete olan güven ve inanç sarsılmaktadır. Daha da önemlisi suçun cezasız kalması suçun tekrar işlenme olasılığını da

arttırmaktadır. Adli yardımlaşma ve işbirliği bu nedenlerden dolayı kamu düzenini sağlamada ve suçun tekrar işlenmesinin önüne geçmede önemli bir etki ve katkı sağlayacağı kanaatindeyiz. Ceza hukukunda işbirliğinin amacı, suç faillerini bir şekilde yargılayıp tekrar suç işlemelerinin önüne geçmeye çalışmaktır. Bu sayede kişilerin işledikleri suçlar karşısında mutlak surette cezalandırılacaklarını bilmeleri suçun önlenmesi açısından oldukça önemlidir (Mahmutoğlu, Suçların geri verilmesi, aktaran Tezcan ve diğerleri, 2009:647).

UCM Statüsünün önemli kurumlarından biri de zamanaşımı müessesidir. Roma Statüsünün 29. maddesinde yer alan zamanaşımı ilkesine göre “Divanın yargı yetkisine giren suçlar bakımından zamanaşımı uygulanamaz.”⁷ Bir başka ifadeyle Divanın yetkisinde olan bir yargılamanın belirli bir zaman zarfında bitirilememiş olması ya da işlenen suçun üzerinden belirli bir zaman geçtikten sonra yargılama konusu yapılması bakımından zamanaşımı kuralı uygulanmayacaktır. Ulusal ceza hukuklarında ise bir davanın belirli bir zaman içinde bitirilmesi gerekmektedir. Eğer öngörülen süre içinde yargılama konusu olan bir dava mahkemeler tarafından sonuçlandırılmazsa dava düşmüş sayılır. Bunun en güzel örneği şu günlerde ülkemizde yaşanmakta olan tahliyelerdir. Bir sürü masum insanın canına kast etmiş olan failler – özellikle Hizbullah davası sanıkları – davanın zamanında karara bağlanamaması ya da yüksek mahkemenin dosyayı zamanında inceleyip karar verememesi sonucu serbest bırakılmışlardır. Bu tür durumlar da toplumda büyük infial uyandırmakta ve adalete olan güven sarsılmaktadır. Bunun sonucunda aynı suçlar tekrar işlenebilecek veya mağdur olan kişi/kişiler bizzat kendileri cezalandırmaya kalkışabilecek, “Bizzat ihkak-ı hak” durumları giderek yaygınlık kazanacaktır. Bu türden eylem ve teşebbüslerin de suçları arttırıp toplum düzenini bozacağı aşikârdır.

Uluslararası Ceza Hukukunda ise zamanaşımı söz konusu değildir. Zamanaşımı müessesinin olmamasının nedeni mahkemenin yargılama yetkisine giren suçların uluslararası toplum için son derece önemli olması ve bu suçların cezasız kalmasının önüne geçilmek istenmesi olabilir. Zamanaşımı olmadığı için mahkeme delillerin toplanmasında, soruşturma ve kovuşturmada daha rahat hareket edebilmekte ve en ince ayrıntısına kadar davayı irdeleyebilmektedir. Bunun neticesinde de herkesi tatmin edecek, uluslararası toplum vicdanını yaralamayacak kararlar alınabilir. Ayrıca suçu işleme niyetinde olan kişiler bir zamanaşımı kavramının uluslararası ceza yargısı bakımından söz konusu olmadığını ve eninde sonunda cezalandırılacaklarını bildiklerinden suç işlemelerinin önüne geçilebilmektedir. Kuşkusuz zamanaşımının olmamasının ileride sorunlar yaratacağını ileri sürenler de vardır. Şen’e göre ceza soruşturması ve kovuşturmasının belli bir süreye tâbi tutulmaması, adaletin tecellisi, kişi hak ve hürriyetlerinin korunması ve devamlılığı açısından sakıncalı olabilecektir. Bu görüşe katılmakla birlikte, zamanaşımı kavramının UCM Statüsü (Sözleşmesi) karşısında etkisiz kalmasının suçu önlemede caydırıcı olabileceği ve mağdurun korunması bakımından yarar sağlayacağı kanaatindeyiz.

SONUÇ

Uluslararası Ceza Mahkemesi, elli beş yıl gibi uzun bir süreç sonunda uluslararası toplumun büyük uzlaşısıyla kurulan tarafsız, adil, bağımsız, sürekli nitelikli (cour permanente) ve tüzel kişiliğe haiz bir mahkemedir. Bu aşamaya gelmek kolay olmamıştır. Nuremberg’le başlayan serüven 1998 tarihinde Roma Statüsünün kabulüyle son bulmuş ve 2002 yılında 60 devletin statüyü onaylayıp taraf olmalarıyla mahkeme faaliyetine La Haye’de başlamıştır. UCM mahkemesi kurulmadan önce bu alandaki boşluk ad hoc mahkemelerle

doldurulmaya çalışılmıştır. Ancak bu mahkemeler ve bunların icraatları daha önce belirttiğimiz nedenlerden dolayı eleştirilmiştir. Bu eleştirileri ortadan kaldırmak için uluslararası alanda ceza yargılaması yapabilecek sürekli bir organa ihtiyaç duyulmuş ve bunun sonucunda katılımcı devletler arasında varılan uzlaşısı ile Statüsü (Roma Statüsü, Sözleşmesi) kabul edilerek UCM kurulmuştur. UCM bir bakıma hayalin gerçeğe dönüşmesidir. Çünkü uluslararası toplum 20. yüzyılın başlarından itibaren bu alandaki suçları cezalandırmak için kalıcı bir mahkeme kurmak istemiş fakat değişik nedenlerden dolayı bunu bir türlü gerçekleştirememiştir. UCM'nin kurulması uluslararası toplumun işlenen savaş suçları, insanlığa karşı suçlar, soykırım ve saldırı suçlarının cezasız kalmaması yönündeki iradelerini ortaya koymaktadır. Bir başka ifadeyle, insan haklarının ve onurunun korunması ve devamlılığının sağlanması yönündeki ifadesidir.

UCM'nin yargılama yetkisine bireyleri alması ceza yargılaması açısından önemli bir gelişmedir. Nuremberg mahkemeleri ile başlayan bu süreç UCM kurulması sırasında da devam ettirilmiş ve bireysel ceza sorumluluğu mahkemenin statüsünde yeri almıştır. Bu ilke sayesinde suç işleyen kişiler, unvanına ve konumuna bakılmaksızın yargılama kapsamına alınmıştır. Ayrıca mahkemenin taraf devletlerle suçların soruşturulması ve kovuşturulması, delil toplanması, suçluların teslimi gibi konularda işbirliğini zorunlu kılması etkin bir yargılama açısından büyük öneme sahiptir. Taraf olmayan devletler bakımından ise ad hoc düzenlemelerle işbirliği ve adli yardımlaşmanın önü açılmıştır. Statüde yer alan tamamlayıcılık ilkesi sayesinde de devletlerin iç hukuktaki yargılamalarında isteksiz davranması, yargılamayı geciktirmesi ya da yavaşlatması gibi durumlarda mahkeme hemen davaya müdahale edebilecektir. Bu da suçun ve suçlunun cezasız kalmasını önleyecektir. Yukarıda değindiğimiz zamanaşımı kavramının olmaması, suça teşebbüsün dahi suç sayılması da suçu önlemede önemlidir.

Kamu düzeninin sağlanması ve suçun önlenmesi açısından UCM büyük öneme sahiptir. Yukarıda değindiğimiz ve statüde yer alan ilkeler gereği mahkeme uluslararası alanda suçu önlemede önemli bir misyon üstlenmiş durumdadır. Bu, UCM'nin kurulmasıyla birlikte suçların sona ereceği şeklinde anlaşılmamalıdır. Suç ve suçlular önceden var olduğu gibi bundan sonra da var olmaya devam edecektir. Ne denli katı kurallar ihdas edilmiş, ağır cezalar öngörülmüş, etkin kurumsal yapılar oluşturulmuş olursa olsun, yine de ulusal ve uluslararası toplumsal yaşam düzeninde daima suç ve suçlu olacaktır. Şu halde asıl olan, bunun şiddet ve sayısını asgariye indirgeyebilmek olacaktır. Mahkemenin buradaki rolü, statüsünde sahip olduğu kurallar sayesinde caydırıcı ve önleyici nitelikte olmasıdır. Suç işleme niyetinde olanlar bunu gerçekleştirmeden önce iki defa düşünmek zorunda kalacaklardır. Şunu da belirtmeliyiz ki, mahkemenin alması gereken daha çok yol vardır. Öncelikle yargılama yetkisine dâhil etmediği ve bazı devletlerin çekimser kalmasına neden olan terör suçu, uyuşturucu ve silah kaçaklığı suçu, biyolojik silahlarla saldırı suçu gibi suçları statüsüne dâhil etmesi gerekmektedir. Saldırı suçu gibi suçların tanımları net bir şekilde ortaya konmalı ve buradaki belirsizlik giderilmelidir. Mahkemenin daha etkin çalışabilmesi için ise uluslararası toplumun daha çok desteğine ihtiyacı vardır. Devletler iç hukuklarında da Roma Statüsüne uygun gerekli düzenlemeleri yapmalı ve mevzuatlarını buna uygun hale getirmelidirler. Bunlar yapıldığı zaman mahkeme daha etkin çalışacak ve suçluların cezalandırılması daha hızlı gerçekleşebilecektir.. Bu da kamu düzeni ve suçu önlemek için önemli ve gerekli olduğu kadar, suçun önlenmesinde, suçlarla mücadelede ve kamu düzeninin tesisinde uluslararası toplum üyeleri arasında sıkı bir işbirliği ve koordinasyonun gelişmesine de katkı sağlayacaktır.

¹ Bu kavram İngilizcede “International Law”, “ Public International Law” Fransızca’da “Droit International Public” şeklinde kullanılmaktadır. Almanca’da ise “Volkerrecht” şeklinde kullanılır.

² Daha geniş ve detaylı bilgiler için bankız, Durmuş TEZCAN, Uluslararası Ceza Hukuku, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2009, s 49-55

³ Nuremberg ve Tokyo mahkemelerine yapılan eleştiriler için bakınız, TEZCAN, a.g.e, s 331-335; KILIÇ, a.g.m, s 622

⁴ Latince bir kavram olan bu ilke “neye sahipsen ona sahip kal” anlamını taşımaktadır. Bir başka ifadeyle bağımsızlığın kazanıldığı zamanki sınırlar esas alınır. Bu ilke sayesinde etnik yönden homojen olmayan toplumlarda etnik temizliğin önü kapatılmaya çalışılmaktadır. Daha ayrıntılı bilgi için bakınız, Melda SUR, Uluslararası Hukukun Esasları, Beta Yayın, Ankara 2008, s 99

⁵ Aynı suçtan/ fiilden dolayı bir kişi iki defa yargılamaya tabi tutulamaz, iki defa ceza verilemez. Bu kavram hakkında daha fazla bilgi için bkz. Şen, Uluslar arası Ceza Mahkemesi, s 45-47; Tezcan vd, Uluslararası Ceza Hukuku, s 93-118

⁶ Bakınız Roma Statatüsü m. 25, a-b-c-d-e-f- bentleri

⁷ Roma Statüsü m. 29

KAYNAKÇA

Aksar, Y. (2005), “UCM ve Uygulamalarına Genel Bir Bakış”, UHP. 1, ss. 1-14

Aksar, Y. (2009), “Uluslararası Ceza Mahkemesi ve ABD”. AÜHF Dergisi, 52 , ss. 125-139

Alibaba, A. (2000), “Uluslararası Ceza Mahkemesinin Kuruluşu”, AÜHFD. 49, ss. 181-207

Aydın, D (2002), “Uluslararası Ceza Hukukunun Gelişimi”. AÜHF Dergisi, 51, ss. 131-167

Azarkan, E.(2003), Nuremberg’ten La Haye’ye: Uluslararası Ceza Mahkemesi, İstanbul: Beta Yayınları,

Bedel, M.(2009), Anayasa Madde 90 Kapsamında Andlaşmaların İç Hukuktaki Yeri ve Milli Egemenliğe Etkisi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi

Beyazıt, Ö. (2008), Uluslararası Ceza Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Yetkisi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kırıkkale Üniversitesi

Çınar, M. F. (2004), Uluslararası Ceza Mahkemelerinin Gelişimi Işığında Uluslararası Ceza Divanı, Çanakkale

Demirağ, F.(2007), ”UCD, Savaş Suçları-Saldırı Suçu Mevzuatına Göre savaş Hali”. Feridun Yenisey (ed.), Uluslararası Ceza Divanı, İstanbul: Arıkan Basım Yayım, ss. 89-122

Doğan, N. (2011), Hukuka Giriş ve Hukukun Temel Kavramları. İzmir: Altın Nokta Basım Yayın Dağıtım

Doğan, N. (2009), İnsan Hakları Hukuku, Kurumsal Yapı, Yargısal Denetim ve Türkiye Uygulaması, İzmir, Altın Nokta Basım Yayın Dağıtım

Dönmezer, S- Eрман, .S (1980), Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku C.III, 8. basım, İstanbul

---

Eryılmaz, B. (2010), Kamu Yönetimi.3. Baskı, Ankara: Okutman Yayıncılık

Eser, A. (2007). “Uluslararası Ceza Mahkemesinin kurulması: Roma Statüsünün Ortaya Çıkışı ve temel Özellikleri”, Feridun Yenisey (ed.), Uluslararası Ceza Divanı , İstanbul: Arıkan Basım Yayım Dağıtım, ss. 3-35

Gündüz, A.(2009), Milletlerarası Hukuk, 5. Baskı, İstanbul: Beta Yayınları

Kılıç, A. Ş. (2009), “Uluslararası Ceza mahkemesi ve Devletlerin Egemenliği Üzerine Ulusal Egemenlik Odaklı Bir İnceleme”, AÜHF Dergisi. 58, ss. 615-657

Köprülü, T. (2005), “Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsünde İşbirliği ve Adli Yardımlaşma”, UHP, 1 , ss. 43-55 Meydan Laourose

Önder, A. (1992), Ceza Hukuku Dersleri, İstanbul: Filiz Kitapevi

Özdemir, A. (2008), “İslam Devletler Hukukunda Kamu Düzeninin Savaş Yoluyla Sağlanması”, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi

Özgenç, İ. (2007), Türk Ceza Hukuku, Seçkin Yayıncılık Roma Statüsü Ankara

Schabas,W. (2004), An Introduction to the International Criminal Court, 2nd Ed. Cambridge University Pres

Sur, M. (2008), Uluslar arası Hukukun Esasları, Genişletilmiş 3. Baskı, İstanbul:Beta Basım Yayım Dağıtım

Şen, E. (2009), Uluslararası Ceza Mahkemesi, Birinci Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık TDK, Güncel Sözlük

Tezcan, D. (2007), “UAD Açısından Adli Yardım”, Feridun Yenisey (ed.)Uluslararası Ceza Divanı, İstanbul: Arıkan Basım Yayım

Tezcan, D., Önok, M, Erdem R. (2009), Uluslar arası Ceza Hukuku, Birinci Baskı. Ankara: Seçkin Yayıncılık

Ulusoy, O. (2008), Uluslararası Ceza Mahkemesi, İnsan Hakları Derneği Gündemi, İzmir

Uzun, E. (2003), “Milletlerarası Ceza Mahkemesi Düşüncesinin Tarihsel Gelişimi ve Roma Statüsü”, Anadolu Üniversitesi SBE Dergisi. 3, ss. 25-48

Velidedeoğlu, H. V. (1956), Milletlerarası Hususi ve Umumi Ceza Hukuku, Tahir Taner’e Armağan. İstanbul

Yenisey, F.(1988), Milletlerarası Ceza Hukuku Ceza Yargılarının Milletlerarası Değeri ve Mevzuatı, İstanbul: Beta Yayınları

Yılmaz, E. (2010), Hukuk Sözlüğü, Dördüncü Basım, Ankara: Yetkin Yayınevi